

مدرسه علمیة اسلام شناسی حضرت زهرا (سلام الله علیها)

شهرستان مشهد

عنوان مقاله:

نقش معاد باوری در ایجاد فرهنگ اسلامی

گردآورندگان:

خانم ها: سادات هاشمی-رئوف-طالقانی-رضایی-آذربویه

چکیده

معاد به معنای بازگشت انسان و زنده شدن دوباره او بعد از مرگ است تا جزای اعمالی را که در دنیا به اختیار خود مرتکب شده در آخرت مشاهده کند.

فرهنگ الهی، انسان را آمیزه ای از پیکر و روان آسمانی می داند. فرهنگ اسلامی نشان دهنده کامل این فرهنگ است و هدف خود را، دست یابی به کمالی می داند که در پرتو آفتاب وحی به دست می آید.

هدف از این نوشتار بررسی رابطه معادباوری و فرهنگ اسلامی است و به این نتیجه خواهد رسید که آگاهی از بهترین شیوهی انسانی زیستن کمک شایانی به تحول عظیم فرهنگی می کند. این ارتباط دو سویه است؛ یعنی معاد باوری در سایه‌ی فرهنگ اسلامی گسترش می یابد در نتیجه برای تعمیق این باور باید در ارتقای حاکمیت فرهنگ اسلامی ونفی فرهنگ غربی تلاش کرد.

با توجه به اینکه جامعه کنونی، ما در معرض هجوم عوامل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی قرار گرفته و دچار بحران شده است، ماهواره‌ها و رسانه های غیردینی فرهنگ و تمدن ما را به چالش کشیده و در صدد تضعیف این باور در اقشار جامعه می باشند و با توجه به اینکه غفلت از مسئله‌ی معاد موجب گسترش رذایل اخلاقی، فسادهای مالی، بدحجابی، متأثر شدن مسلمین از فرهنگ بی دینی غرب شده است، از همین رو مسئله‌ی معادباوری باید در صدر برنامه‌های فرهنگی جامعه اسلامی قرار گیرد تا تحول عظیم فرهنگی در جامعه صورت گیرد.

پرورش فضایل اخلاقی، جلوگیری از رذایل روحی، مبارزه با هواها و هوس‌ها، ایجاد آرامش و اطمینان، تعدیل علایق مادی و دنیوی، تغییر بینش نسبت به دنیا، پرورش روحیه‌ی ایثار و شهامت و برقراری عدالت و قسط از جمله آثار ارزشمندی است که در پرتو باور به قیامت و زندگی اخروی به وجود می آید .

کلید واژه ها: معاد، فرهنگ، فرهنگ اسلامی، باور، قیامت

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	مفهوم شناسی
۲	الف) معاد
۲	ب) فرهنگ
۳	ج) فرهنگ اسلامی
	نقش باور معاد در فرهنگ اسلامی -
۴	۱- اعتقاد به معاد و تأثیر آن در تحکیم امید
۶	۲- نهادینه شدن اخلاق و عمل صالح در جامعه
۷	الف) ظهور صفات کمال و فضائل اخلاقی
۸	ب) ترغیب به انجام عمل صالح
۱۱	ج) مسئولیت پذیری
۱۳	۳- تعدیل غرائز
۱۵	۴- معادباوری و فرهنگ حجاب عفاف
۱۷	۵- ایثار و شهادت طلبی
۱۹	۶- اجرای قوانین و حفظ حقوق هم‌نوعان:
۲۰	۷- تا مین عدالت اجتماعی
۲۳	نتیجه گیری
۲۵	منابع

مقدمه

اسلام به عنوان تنها دینی که تمام شؤون زندگی انسان را در برمی گیرد، فرهنگی غنی و پربار دارد که بر وحی مبتنی است و از آموزه های الهی سرچشمه می گیرد

فرهنگ اسلامی دارای عناصری است که عبارتند از..

نخستین عنصر، باورها و عقاید مردم به خدا، انسان، ارتباط انسان با خدا و جهان طبیعت؛ یعنی همان اصول دین شامل توحید، نبوت و معاد است که فلسفه، آن را شناخت بینش های انسانی یا هستی شناسی می نامد.

دومین عنصر، ارزش ها، همان خوب و بدهاست و اسلام یک سلسله خوب و بدهای ثابت و ابدی را به ما ارائه می دهد. البته این بدان معنا نیست که احکام در هیچ زمانی تغییر نمی کند. بلکه احکام اموری جزئی و تغییر پذیرند و منظور از ارزش های ثابت، اصول و مبانی ارزشی است.

عنصر سوم، شیوه های رفتاری خاص است که از بینش ها و ارزش ها برمی خیزد.

این سه، عناصر اصلی فرهنگ اسلام اند، یعنی آن چه را باید بدان معتقد باشیم، خوب و بد شیوه رفتار ما را تشخیص میدهد. این همان اصول دین، اخلاق و احکام اسلامی است

یکی از بنیادی ترین باورهای دینی «اعتقاد به معاد» است. اعتقاد به زنده شدن پس از مرگ ظاهری و حیات دوباره، نه تنها ریشه در فطرت انسان ها دارد، بلکه در سرلوحه برنامه های فرهنگی و تبلیغی پیامبران الهی قرار داشته است. تمامی راهنمایان آسمانی، انسان ها را به «باور قیامت» فرا خوانده اند، به طوری که تبیین و تعمیق اعتقاد به معاد، به موازات اعتقاد به مبدا، فصل مشترک برنامه تمامی پیامبران توحیدی بوده است.

این باور دینی، آثار سازنده و مثبت فراوانی در زندگی فردی و اجتماعی بر جای می گذارد و زمینه را برای تربیت انسان های مؤمن و تحقق جامعه توحیدی فراهم می آورد. پرورش فضایل اخلاقی، جلوگیری از رذایل روحی، مبارزه با هواها و هوس ها، ایجاد آرامش و اطمینان، تعدیل علایق مادی و دنیوی، تغییر بینش نسبت به دنیا، پرورش روحیه ایثار و شهامت، برقراری عدالت و قسط، از جمله آثار ارزشمندی است که در پرتو باور به قیامت و زندگی اخروی به وجود می آید. به بیان دیگر، اعتقاد به معاد هم هدف رسالت الهی است و هم زمینه را برای تحکیم پیام الهی در بینش و گرایش مؤمنان فراهم می آورد و اجرای فرمان های پیامبران را تضمین می کند. به همین دلیل، در کلام مفسران پیام آسمانی و ائمه معصوم - علیهم السلام - نیز تبیین و تشریح این اعتقاد، از جایگاهی ویژه برخوردار بوده و احادیث و روایات متواتر و فراوانی در این باره به دست ما رسیده است. همچنین کتابهای ارزشمندی در این زمینه تالیف شده است از جمله کتاب، معاد انسان و

جهان، جعفر سبحانی و معاد در نگاه عقل و دین محمد باقر شریعتی سبزواری، سیری در جهان پس از مرگ، حبیب الله، طاهری و کتاب فرهنگ تمدن اسلامی نوشته‌ی علی اکبر ولایتی.

تجربیات تاریخی نیز گواه این مدعاست که هر زمان اعتقاد و باور به قیامت در تار و پود جامعه تنیده شد و مردم آگاهانه و صادقانه به این باور دینی ایمان آوردند، دستاوردهای مهم و سترگ در زندگی فردی و اجتماعی آنان به وجود آمد، و هر زمان که این باور تضعیف شد، آسیب پذیری فردی و جمعی نیز افزایش یافت.

اینک این سؤال اساسی مطرح است که: «رابطه اعتقاد به معاد با فرهنگ اسلامی چیست؟ پاسخ سؤال فوق از آن نظر در وضعیت فعلی حایز اهمیت است که نسل حاضر در صدد ایجاد تحول عظیم فرهنگی در جامعه است. بی‌شک تحقق این تحول به صورت فرهنگ اسلامی تنها در سایه اعتقاد عمیق و گسترده به مبدا و معاد میسر است. در بعد داخلی، تنها زمانی احکام الهی و ارزش‌های انسانی - نظیر اقامه نماز، امر به معروف و نهی از منکر، آزادی و آزادی، عدالت و برادری - حاکم می‌شوند که باور به زندگی اخروی، عمیق و گسترده باشد. در بعد خارجی نیز تنها امتی می‌تواند در عصر حاضر، پرچمدار عدالت و قسط در زندگی فردی و اجتماعی باشد که آگاهانه و صادقانه به این باورها ایمان بیاورد و در راه تثبیت و حاکمیت آنها آماده جانفشانی و ایثار باشد. بنابراین، یافتن پاسخ سؤال مذکور و تلاش در راه تعمق اعتقاد به زندگی اخروی، در واقع، تلاش برای پایداری ارزش‌ها و حاکمیت فرمان‌های آسمانی و در نهایت، تلاش برای برپایی تمدن اسلامی است.

قبل از بیان نقش باور معاد در فرهنگ اسلامی لازم است واژه های معاد، فرهنگ و فرهنگ اسلامی را تعریف نماییم.

مفهوم شناسی

الف) معاد

معاد در لغت از ریشه عود به معنای رجوع و بازگشت است و در اصطلاح به معنای بازگشت انسان و زنده شدن دوباره او بعد از مرگ است تا جزای اعمالی را که در دنیا به اختیار خود مرتکب شده در آخرت مشاهده کند^۱

ب) فرهنگ

«فرهنگ» در لغت به این معانی به کار رفته است: کشیدن؛ تعلیم و تربیت؛ علم و دانش و ادب؛ کتاب لغت؛ مجموعه آداب و رسوم؛ مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم.^۱

^۱ ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم؛ لسان العرب، بیروت، ج ۳، ص ۳۱۵.

وَأَسْتَكْبَرُوا هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُم إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ^۱

(سرانجام) فرعون و لشکریانش بدون حقّ در زمین استکبار کردند، و پنداشتند به سوی ما بازگردانده نمی‌شوند!

«عدم اعتقاد و توجّه به معاد و حساب، زمینه‌ی شکل‌گیری استکبار است.»^۲ در نتیجه یادآوری و ذکر معاد، انسان را از ظلم و ستم دور می‌کند.

^۱ قصص آیه ۳۹.

^۲ محسن، قرآنی، تفسیرنور، ج ۹، ص ۵۹.

نتیجه گیری

باورها و عقاید مردم به خدا، انسان، ارتباط انسان با خدا و جهان طبیعت و ارزش ها، همان خوب و بدها و شیوه های رفتاری خاص، که از بینش ها و ارزش ها برمی خیزد، عناصر اصلی فرهنگ اسلامی هستند.

در فرهنگ اسلامی یکی از بنیادی ترین باورهای دینی «اعتقاد به معاد» است. اعتقاد به رستاخیز و معاد آثار سازنده و مثبت فراوانی در زندگی فردی و اجتماعی بر جای می گذارد و زمینه را برای تربیت انسان های مؤمن و تحقق جامعه توحیدی فراهم می آورد. این باور دینی، یکی از نافذترین و مؤثرترین باورها در جهت دادن به رفتار آدمی است.

هر زمان اعتقاد و باور به قیامت در تار و پود جامعه تنیده شد و مردم آگاهانه و صادقانه به این باور دینی ایمان آوردند، دست آوردهای مهم و سترگ در زندگی فردی و اجتماعی آنان به وجود آمده، و هر زمان که این باور تضعیف شد، آسیب پذیری فردی و جمعی نیز افزایش یافته است. در فرهنگ اسلامی ایمان به معاد، ریشه ی یأس ها و ناامیدی ها را که آفت جان انسان هاست، می سوزاند و انسان را امیدوار می سازد که هیچ یک از اعمال نیک او از صفحه هستی پاک نمی شود و مصائب و ناکامی هایش در این دنیا، هیچ کدام بی پاسخ نخواهند ماند. صفات برجسته ی اخلاق نیز در کنار یاد معاد و تذکر قیامت به کمال لازم می رسد؛ و انسان با اخلاق در مقابل رفاه طلبی، اسراف، اتراف، خوش گذرانی، سرگرمی ها، هوسرانی، ثروت اندوزی بی حد و مرز به صورت سنجیده و در راستای اهداف الهی برخورد می کند. اعتقاد به معاد نگاه انسان را به دنیا تغییر داده و دنیا را به عنوان وسیله و ابزاری برای رسیدن به اهداف والای انسانیت و زندگی جاوید و همیشگی می داند.

شخص معتقد به معاد عقیده دارد که زندگی به این جهان ماده خلاصه نمی گردد، و عالم به طور کامل در دست قدرت خداوند متعال است، و جز او مؤثر مستقلى در عالم وجود ندارد، آن گاه آنچه را که با تلاش از راه حلال به دست می آورد روزی خدا می داند و به بیش از آن هم چشم نمی دوزد.

اگر همه اصناف جامعه دستورات قران را سرلوحه کارشان قرار داده و مسأله معاد را جدی بگیرند درست کاری و صداقت را اولویت در کسب شان بدانند دیگر نان سوخته و یا خمیر نامرغوب دست مردم نیست، دیگر گوشت های مانده دورریز در غالب گوشت چرخ کرده دست مردم نمی دهند تا باعث شیوع بیماری های گوناگون شود. راننده هایی که در سطح شهر خدمات ارائه می دهند، انصاف را پیشه ی خود ساخته و به مسافرین میهمان نا آشنا به شهر کمک و راهنمایی نموده و وجه اضافی از مسافر دریافت نمیکنند زیرا باور دارد که خداوند روزی حلال برای او مقدر نموده است

اعتقاد به قیامت و حساب، پشتوانه‌ی نیرومندی برای احساس مسئولیت و پذیرفتن محدودیت‌های رفتاری و خودداری از ظلم و تجاوز و فساد و گناه است. خداوند برای انسان، کمال قرب و منزلت را قائل شده؛ زیرا از او خواسته است که مانند موجودی رها و بی‌تکلیف، در پی کارهای بیهوده نباشد. در خود احساس مسئولیت را پرورش دهد، و همواره خود را مسئول بداند.

اعتقاد به توحید و معاد زمینه ساز حجاب و عفاف است و تا زمانی که این اعتقادات به صورت صحیح شکل نگیرد، نمی‌توان یکی از میوه‌های آن که حیا و حجاب است را بچینیم و بدین منظور باید نهضت وسیعی برای آشنایی بانوان و دختران با معارف قرآن شکل بگیرد.

بهترین شیوه تبلیغ عفاف و حجاب، تشریح مبانی مبدأ و معاد است که اگر این مبانی محکم شود و فرد به آن‌ها یقین کند، اوامر قرآنی را نیز به عنوان فرمان خدا واجب‌الاطاعة می‌بیند و زمانیکه دربرگسالی آیاتی چون آیات حجاب را می‌شنود برایش قابل درک است و در اصل تبعیت از فرمان خدا تردید نمی‌کند.

اعتقاد به معاد نقش بسزایی در جهاد و مبارزه و افزایش روحیه مبارزه جویانه در آدمی دارد و اگر حس جهاد و مبارزه و شهادت‌طلبی در درون جامعه‌ای حکمفرما باشد، آن جامعه از گزند دشمنان محفوظ می‌ماند. اگر کسانی در چنگال آرزوهای دراز و هوای نفس گرفتار باشند، به هزاران بهانه متوسل می‌شوند تا از جهاد و جنگ بگریزند.

والسلام ۹۳/۱۱/۱۸

منابع

❖ قرآن ❖ نهج البلاغه

- (۱) آشوری، داریوش، تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ، تهران: آگه، ۱۳۸۳، ص ۷۵.
- (۲) ابن منظور، لسان العرب، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۸ چ ۱.
- (۳) اکبری، حسن علی، تهاجم فرهنگی از دیدگاه آیات و روایات و فقه، تهران، سازمان تحقیقات و خودکفایی بسیج، ۱۳۷۵، ص ۱۸.
- (۴) اکبری، محمدرضا، تحلیل نو و عملی از حجاب در عصر حاضر، اصفهان، انتشارات پیام عترت، ۱۳۷۶.
- (۵) باهنر محمدجواد، فرهنگ انقلاب اسلامی، تهران، دفتر نشر و فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۱، ص ۱۰۴.
- (۶) تفتازانی، سعدالدین شرح المقاصد قم، انتشارات شریف رضی، ۱۳۷۰ ش.
- (۷) حسینی همدانی، محمد حسین، انوار درخشان، تهران، کتابفروشی لطفی، ۱۴۰۴ ق.
- (۸) حر عاملی، وسائل الشیعه، طهران: المكتبة الاسلامیه، ۲۲۱.
- (۹) خمینی، روح الله. صحیفه نور، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، بی تا.
- (۱۰) دشتی، محمد، شرح نهج البلاغه، قم: آل علی (ع)، ۱۳۷۹.
- (۱۱) دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه، ۱۳۷۳.
- (۱۲) دیلمی، شیخ حسن؛ إرشاد القلوب إلی الصواب، چاپ پنجم، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۷۶ ش.
- (۱۳) راجی، علی، ابعاد تربیتی معاد، انتشارات زائر، قم، ۱۳۷۷.
- (۱۴) رضایی اصفهانی و دیگران؛ تفسیر موضوعی قرآن، چاپ یازدهم، قم، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۶ ش.
- (۱۵) سبحانی، جعفر، معاد انسان و جهان، قم، انتشارات مجله مکتب اسلام ۱۳۷۳.
- (۱۶) سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، تهران ۱۳۷۳.
- (۱۷) شبّر، سید عبدالله، حق الیقین.
- (۱۸) شریعتی سبزواری، محمد باقر، معاد در نگاه عقل و دین، قم، چاپ چهارم، موسسه بوستان. ۱۳۸۲.
- (۱۹) طاهری، حبیب الله، سیری در جهان پس از مرگ، تهران تاریخ نشر: ۸۶۰۹۱۹.
- (۲۰) طباطبایی محمد حسین، ترجمه المیزان، چاپ پنجم، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۱۷ ق.
- (۲۱) طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، الثقافه الاسلامیه، ۱۴۰۸ ق.

- (۲۲) طهرانی هاشم، توضیح المراد، مفید، تهران، ۱۳۶۵
- (۲۳) قرائتی، محسن، ، تفسیر نور، تهران مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن ۱۳۷۵.
- (۲۴) کاوه، محمد عوامل بدحجابی، آسیب شناسی بیماری های اجتماعی، تهران: جامعه شناسان ۱۳۵۳
- (۲۵) کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی: اسوه محل نشر قم، ۱۳۷۵
- (۲۶) لاهیجی، عبدالرزاق، گوهر مراد، تهران: ۱۳۸۳..
- (۲۷) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ق، ج ۵ ص ۱۴۷
- (۲۸) محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه،؛ موسسه علمی فرهنگی دار الحديث، سازمان چاپ و نشر، قم: ۱۳۸۸
- (۲۹) معتمدی، غلامحسین؛ انسان و مرگ، درآمدی بر مرگ شناسی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۲ش.
- (۳۰) معین، محمد فرهنگ معین، تهران، انتشارات امیرکبیر بی تا
- (۳۱) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴ش.

مقالات:

- پسندیده، عباس، بهداشت روان ، فصلنامه علوم حدیث ، شماره ۵۲
- جعفری، زینب، مجله: طوبی انسان و مسولیت پذیری، فروردین ۱۳۸۵، شماره ۴
- حسین نژاد محمد آباد ی، حمید، رابطه ی علم با فرهنگ و تمدن اسلامی از دیدگاه شهید مطهری، بنیاد علمی فرهنگی شهید مطهری ۲۳/۱۲/۱۳۹۲